

تأثیر سیره و شخصیت احمد بن موسی (ع) بر سبک زندگی اسلامی

^۱ نجمه رضوی

^۲ راضیه سادات شکوفه چین

چکیده

سبک زندگی، یک اصطلاح جدید است که به معنای سبک زندگی نظام واره و سیستم خاص زندگی تعریف شده است و سبک زندگی اسلامی، همان آداب زندگی، سبک معاشرت و الگوهای زندگی خانوادگی و اجتماعی است که در سه محور ارتباط با خود، ارتباط با دیگران و ارتباط با خداوند مطرح می‌شود. از مهم‌ترین محورهای سبک زندگی اسلامی در ارتباط با خود، ایجاد هویت و معرفت به ذات، تفکر و تأمل و اعتدال است و از مهم‌ترین محورهای سبک زندگی در حیطه روابط با دیگران، ایثار، سخاوت و رعایت حقوق دیگران است و ایمان، معرفت، اخلاص و ادای حقوق الهی از مهم‌ترین محورهای سبک زندگی اسلامی در حیطه ارتباط با خداوند است که وجود احمد بن موسی (علیه السلام) و ویژگی‌های بارز شخصیتی ایشان و همچنین بقعه شاهچراغ در هر سه محور، الگوهای سبک زندگی اسلامی را به صورت روشن، بیان می‌کنند.

کلید واژه‌ها: احمد بن موسی، شاهچراغ، سبک زندگی اسلامی، شیراز، ولایت.

۱- کارشناسی ارشد، مدرس و معاون حوزه علمیه الزهرا (سلام الله علیها) شیراز email najmeh_razavi24064@yahoo.com

۲ - دانش آموخته سطح ۲، حوزه علمیه خاوران، کارشناس حقوق email: rashe1367@yahoo.com

مقدمه و طرح مساله

وجود ائمه معصومین (علیهم السلام) و نوادگان و بزرگان دین در هر عصر و زمانی موجب تجمع دوستداران آل الله، شیعیان و ترویج معارف حقیقی و ناب اسلامی خواهد شد.

وجود پربرکت و نازنین، فرزندان حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) در ایران و به ویژه وجود پربرکت و عالی مرتبه‌ی حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) در شهر شیراز، چراغی روشن از چلچراغ معارف ناب و حقه‌ی شیعی است که سالیان سال محور ولایت مداری، شریعت محوری، اخلاق و ادب مردمان این دیار است.

بی شک روشن ساختن زوایای مخفی و کم نظیر زندگانی شخصی و سیاسی آن امامزاده‌ی والامقام موجب ترویج سنت و سیره اسلامی و به تعبیری «سبک زندگی اسلامی» خواهد شد.

«سبک زندگی» مجموعه رفتارها و الگوهای رفتار زندگی اجتماعی هر فردی است که نشان دهنده کم و کیف نظام باورها و کنش‌های فردی است.

حال هنگامی که ملاک الگوها و رفتارهای یک جامعه‌ی انسانی، شخصیتی مثل احمد بن موسی (علیه السلام) که نهاد اخلاق و ولایت مداری و خداجویی است، قرار گیرد، سبک زندگی به معنای صحیح و کامل کلمه، میان پیروان آن امامزاده جلیل‌القدر، نهادینه خواهد شد و زمینه ایجاد مدینه فاضله و اتوپیای اسلامی محقق خواهد شد.

اهداف

نظر به اهمیت این موضوع و تأثیری که بقعه متبرکه و سیره احمدی می‌تواند بر ایجاد و احیای سبک زندگی اسلامی داشته باشد، این مقاله بر آن است تا در ابتدا مفهوم و شاخصه‌های سبک زندگی اسلامی را معرفی کرده و سپس تأثیر شخصیتی، سیاسی و اخلاقی حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) را بر ایجاد و احیای شاخصه‌های سبک زندگی اسلامی را مطرح کند که در این راستا، از ویژگی‌های خاص احمد بن موسی و صفات و ویژگی‌های آن حضرت بهره خواهد برد.

پیشینه

مردم ایران بیش از آنکه شیفته‌ی فتوحات و کشورگشایی‌های مسلمانان صدر اسلام باشند، شیفته و مجذوب روش تربیتی و فضایل اخلاقی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و ائمه معصومین (علیهم السلام) شدند و آنچه اسلام را در قلب و روح ایرانیان پاینده ساخت، فرهنگ ناب اسلامی بود که آمیخته

از معنویت و عرفان می‌بود.

یکی از وجوه بارز و تاثیرگذار دلدادگی ایرانیان به مکتب اهل بیت وجود با برکت امام رضا (علیه السلام) در ایران است. بعد از اینکه امام رضا (علیه السلام) در سال ۱۸۳ ه. ق و در سن ۳۵ سالگی عهده دار امامت شیعیان شد. دوره امامت ایشان که بیست سال بود، مصادف با خلافت هارون الرشید، محمدامین و مأمون بود. بعد از مرگ محمد امین پس از کشمکش‌ها و شورش‌های مختلف خلافت بدست مأمون افتاد. اما او از ناحیه علویان هراس داشت و دلیل اصلی آن نیز موقعیت معنوی امام رضا (علیه السلام) بود. مأمون تصمیم گرفت، حکومت خود را از ناحیه علویان در امان نگه دارد. مطمئن‌ترین راه نزدیکی به امام رضا (علیه السلام) و آرام نگه داشتن علویان، را انتخاب کرد. او در سال ۲۰۰ هجری قمری حضرت رضا (علیه السلام) را برخلاف میل قلبی اش مجبور کرد تا از مدینه به مرو هجرت کند.

عموم شیعیان نیت باطنی مأمون را نمی‌دانستند و همین جهل عمومی، سبب گردید سیل هجرت سادات و علویان به سوی ایران سرازیر شود. در این میان دو کاروان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود. یکی کاروانی که سرپرستی آن به عهده حضرت معصومه (سلام الله علیها) بود و دیگری، کاروانی که به کاروانسالاری احمد بن موسی (علیه السلام) روانه ایران شد. تعداد جمعیت کاروان احمد بن موسی (علیه السلام) ظاهراً قابل توجه بوده است. در برخی منابع جمعیتشان را تا پانزده هزار نفر هم نوشته‌اند. تعداد زیادی از سادات و نزدیکان امام هشتم علاوه بر احمد و محمد و حسین از فرزندان امام کاظم (علیه السلام) در این کاروان حضور داشتند.

بعد از شنیدن خبر شهادت امام رضا (علیه السلام) در جریان نبردی که بین حاکم شیراز و حضرت احمد بن موسی؛ شاه‌چراغ (علیه السلام) صورت گرفت. آن حضرت به شهادت رسیدند و تا مدت‌ها قبر ایشان مخفی بود تا در جریان حکومت عضد الدوله دیلمی طی جریاناتی مانند درخشش مدفن ایشان و یا پیدا شدن انگشتری مبارکشان قبر مطهر ایشان مکشوف گردید. دانشمندان و راویان بسیاری از جمله شیخ مفید و صاحب کتاب بحر الانساب از مقام و منزلت ایشان سخن گفتند و در سده‌های مختلف کتاب‌های مستقلی در این باب نوشته شده که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان حالات فیض آثار حضرت احمد بن موسی الکاظم شاه‌چراغ (علیهم السلام) نوشته‌ی جلال الدین محمد مجدالاشراف اشاره کرد و یا مجموعه کتاب‌هایی که آقای جلیل عرفان منش با عناوین گوناگونی مانند: زندگی و قیام احمد بن موسی و چلچراغ شیراز و..... در مورد زندگی آن بزرگوار به رشته تحریر درآورده‌اند.

از سویی دیگر دلیل وجود امامزادگان متعدد در ایران علاوه بر جذبه‌های عرفانی دین اسلام و محبت‌های اهل بیت (علیهم السلام) و برخی علل سیاسی، بیش از همه نشانگر روح دلدادگی مردم ایران به آن بزرگواران است.

حضور امامزاده عظیم الشان حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) نیز در شهر شیراز به دلیل مقام والای خود حضرت و علقه‌ی ارتباطی مردم با آن بزرگوار، تأثیر بسزایی در فرهنگ و سبک زندگی مردمان این خطه دارد.

سبک زندگی که حضرات اهل بیت و نوادگانش دنبال می‌کردند همواره بر روح انسانیت، ظلم ستیزی و ولایت پذیر بودن استوار بوده و احمد بن موسی (علیه السلام) نمونه‌ی بارز چنین سبک زندگی است که چه در روابط فردی و چه در روابط اجتماعی و عبادی الگویی کامل برای نشر چنین سبک زندگی عزتمندانه‌ای هستند. مقام شامخ علمی، کرامات عدیده، اوج ولایت پذیری و مقام امانت و اخلاص ایشان، گواهی بر صدق این مدعاست.

از سویی دیگر و از آنجا که امروزه و در پی منویات مقام معظم رهبری، توجه به نوع و سبک زندگی اسلامی مورد توجه بیشتری قرار گرفته است. این مقاله بر آن است که تأثیر شخصیتی وجود با برکت احمد بن موسی (علیه السلام) و بقعه متبرکه ایشان را در ترویج سبک زندگی اسلامی مورد بررسی قرار دهد.

سوالات

سیره و شخصیت احمد بن موسی (علیه السلام) بر سبک زندگی اسلامی چه تاثیری دارد؟

سبک زندگی اسلامی چیست و شاخصه‌های آن کدامند؟

شخصیت و سیره و بقعه متبرکه احمد بن موسی (علیه السلام) چگونه باعث ترویج سبک زندگی اسلامی می‌شود؟

روش تحقیق

این اثر با روشی توصیفی، تحلیلی و با راهکاری کتابخانه‌ای به بررسی تاثیر سیره و شخصیت احمد بن موسی (علیه السلام) بر سبک زندگی اسلامی می‌پردازد.

تعریف مفاهیم

سبک زندگی اسلامی: ناظر به مسائلی است که متن زندگی انسان را در دنیا شکل می‌دهد و به گونه‌ای از چگونگی زیستن مؤمنانه سخن می‌گویند.

شاهچراغ: حضرت سید امیر احمد^(ع) ملقب به شاهچراغ و سیدالسادات، فرزند بزرگوار امام موسی کاظم علیه‌السلام است. مادر وی، مشهور به «ام احمد»، مادر بعضی از فرزندان حضرت موسی بن جعفر^(ع) بوده

است. ایشان داناترین، پرهیزگارترین و گرامی‌ترین زنان در نزد آن حضرت بودند و حضرت اسرار خود را به وی می‌گفتند و امانتشان را نزد وی به ودیعه می‌گذاشتند.

۱- تعریف سبک زندگی اسلامی

سبک زندگی یک اصطلاح جدید است که در انگلیسی از آن به life style تعبیر می‌شود. در علوم اجتماعی، سبک زندگی غیر از شیوه زندگی دانسته شده که در انگلیسی از آن به way of life یاد شده است، چرا که شیوه زندگی، مفهومی عام و کلی است که هرگونه شیوه و اسلوب زندگی را در همه تمدن‌ها و ادوار تاریخ بشر اعم از دوران‌های ماقبل دوران و دوران جدید و حتی پسامدرن را نیز در برمی‌گیرد. اما سبک زندگی، سبک زندگی نظام‌واره و سیستم خاصی از زندگی است که به یک فرد، خانواده یا جامعه، هویتی خاص می‌بخشد، این نظام‌واره هندسه کلی رفتار بیرونی است که افراد، خانواده‌ها و جوامع را از یکدیگر متمایز می‌کند.

به عبارت دیگر سبک زندگی ناظر به مسائلی است که متن زندگی انسان را در دنیا شکل می‌دهد. به عبارتی، وقتی از چگونگی زیستن مؤمنانه سخن می‌گویند، تمام مسائلی را که آدمی در متن زندگی با آن مواجه است، باید در نظر قرار داد و از این رو گستره سبک زندگی عرصه وسیعی از رفتار آدمی با خدا، خود، خانواده، جامعه و حتی طبیعت را در برمی‌گیرد. سبک زندگی با مفهوم عقل معاش که همان «شیوه زیستن» است، یکسان است؛ یعنی عقلی که به انسان می‌گوید چطور باید زندگی کرد (پورامینی، ۱۳۹۲، ص ۱۷).

تمرکز اندیشمندان بر شاخص‌هایی مانند الگوی مصرف، شیوه گذران اوقات فراغت، الگوهای تمرکز بر علاقه‌مندی‌ها، آداب معاشرت، الگوهای زندگی خانوادگی، بهداشت و سلامت، نشان می‌دهد که مطالعات سبک زندگی حول یک محور عمومی با عنوان کلی «سلیقه» دور می‌زند. (مهدوی کنی، ۱۳۸۰، صص ۲۳۰-۱۹۹) بدین ترتیب می‌توان فرهنگ یا خرده فرهنگ را خاستگاه سبک زندگی دانست. (فاضل قانع، ۱۳۹۳، ص ۵۰) اما روشن است که خود فرهنگ نیز متأثر از عوامل متعددی است که یکی از مهم‌ترین این عوامل، دین و آموزه‌های وحیانی است.

آنچه امروزه به عنوان سبک زندگی اسلامی در جامعه ایرانی مورد توجه قرار گرفته است، برگرفته از سخنان مقام معظم رهبری است که ایشان در تعریف سبک زندگی در جمع دانشجویان فرمودند:

«مفهوم سبک زندگی اسلامی، سبک زندگی کردن است که بخش حقیقی و اصلی تمدن است و مسائلی مانند خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف، نوع خوراک و... را شامل می‌شود.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱)

پس با توجه به آنچه گفته شد می‌توان، مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی را در ۳ محور ارتباطی انسان با خود، خلق و خداوند ترسیم نمود و با تکیه کردن بر متن سخنان و سیره معصومین (علیهم السلام) و آیات قرآنی، شیوه زیستن اسلامی را تمرین نمود.

۱-۱- مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی

۱-۱-۱- مؤلفه‌های فردی سبک زندگی اسلامی

اولین ویژگی فرد مسلمان که بخواد گام در مسیر سبک صحیح اسلامی بگذارد، درک هویت اصیل خویش و معرفت به نفسش می‌باشد. منظور از معرفت به خود این است که اولاً انسان درک کند که موجودی مستقل و بی نیاز نبوده و وجودش وابسته به حقیقت مطلق است و ثانیاً بداند با وجود این موجود وابسته، اما او برتر از طبیعت و فوق طبیعت است و وجودش نشانه و آیه‌ای از حق است. (اسحاقی، ۱۳۸۹، ص ۵۳)

او باید بداند در مقابل سرگردانی‌ها و بحران‌های روحی خویش، گوشه‌گیری و انزوا جایگاهی ندارد و باید از عقل این بزرگ‌ترین نعمت خداوند بر بنده‌ها استفاده کرده و به تفکر در جهان آفرینش و خلقت خویش پردازد، زیرا این عقل است که معیار جدا کردن و تمیز و غربال‌گری حق از باطل است. چنانچه امام رضا (علیه السلام) می‌فرمایند:

«الْعَقْلُ يُعْرِفُ بِهِ الصَّادِقَ عَلَى اللَّهِ فَيُصَدِّقُهُ، وَ الْكَاذِبَ عَلَى اللَّهِ فَيُكَذِّبُهُ» (ابن شعبه، ۱۳۸۲، ص ۴۵۰) خرد است که به وسیله آن، هر که را از سوی خدا راست گوست، باور و تصدیق می‌کند و هر که را که دروغگو بر خداست دروغ زن می‌شمارد و تکذیب می‌کند.

چنین فکر و تأملی، انسان را به تلاش سازنده، توکل بر خداوند و به کارگیری دانش وادار کرده و موجب تحریک او به فهم صحیح دین و تحمل نامالایمات رهنمون می‌سازد. (پورامینی، ۱۳۹۲، صص ۶۵-۵۵) انسانی که گام در مسیر صحیح تربیت و سبک زندگی اسلامی می‌نهد، فردی دوراندیش است که همواره آموزش را با مشورت و ارزیابی پیش می‌برد و با دوری از ناهلان، کمر همت بسته و به کسب رزق و روزی حلال روی می‌آورد، زیرا پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) پیشوای دین مبین اسلام بدون هیچ تفکیک جنسیتی فرمودند:

«طَلَبُ الْحَلَالِ قَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَةٍ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ص ۹) به دست آوردن روزی حلال، بر هر مرد و زن مسلمانی واجب است.

او علاوه بر موارد گفته شده در حیطه رفتار شخصی خود، به خودآراستگی، رعایت بهداشت فردی، برنامه‌ریزی در زندگی شخصی، عبادت، تفریح، سفر، خواب، عنایات ویژه‌ای دارد و همگی در حد اعتدال و به دور از افراط و تفریط در حد متناسب در زندگی شخصی او نقش آفرینی می‌کند. (دهقان، ۱۳۸۹، صص ۲۰-۶۰)

۱-۱-۲- مؤلفه‌های ارتباط با خداوند در سبک زندگی اسلامی

۱-۱-۲-۱- ایمان و معرفت قلبی

اولین گام در مسیر صحیح زندگی اسلامی، ایمان قلبی به خداوند است که برای داشتن چنین ایمانی، معرفت به او گام نخست است و بهترین راه شناخت خداوند، همان است که انبیاء الهی تعلیم فرمودند، یعنی قرآن مجید و احادیث و دعا‌های رسیده از آنان که منابع شناخت توحید و معرفت حق و سایر اعتقادات حقه است. (اسحاقی، ۱۳۸۹، ص ۵۴)

برای داشتن ایمان قلبی باید تسلیم حق بود و هر چقدر معرفت و اعتقاد قلبی بالاتر باشد، ایمان افراد قوی‌تر خواهد بود.

چنانچه رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرمایند:

«أَفْضَلُكُمْ إِيمَانًا أَفْضَلُكُمْ مَعْرِفَةً» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ص ۱۴) با فضیلت‌ترین شما از حیث ایمان، برترین شما در معرفت است.

۱-۱-۲-۱-۱- اخلاص و انس با خداوند

دومین ویژگی انسان رهیافته به سبک صحیح زندگی اسلامی، فردی است که کارهایش برای خداوند از روی اخلاص و به دور از هرگونه شرک و طمع ورزی و ریا باشد زیرا خداوند تنها اعمالی را می‌پذیرد که به درجه اخلاص رسیده باشد.

«وَمَا أَمْرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ» (سوره بینه ۹۸، آیه ۵) فرمان نیافته بودند جز اینکه خدا را بپرستند و در حالی که به توحید گراییده‌اند، دین خود را برای او خالص گردانند...

علاوه بر این، انسان مؤمن باید تنها انیس قدرتمند و دلسوز خود را خداوندی ببیند که کمال مطلق است و از هرگونه عجز و بخلی به دور است و همواره چه در شادی و چه در غم، او را غمخوار خویش ببیند. چنانچه امام رضا (علیه السلام) می‌فرمایند:

«إِنَّ مَعْرِفَةَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ آتَسَّ مِنْ كُلِّ وَحْشَةٍ» (کلینی، ۱۳۶۴، ص ۲۴۸) همانا شناخت خداوند ایمنی از هر وحشتی است.

۱-۲-۳- ادای حقوق الهی و اهتمام به شریعت اسلام

مسلماناً اولین هدف خلقت انسان، علاوه بر آنکه موجب کمال و به سعادت رسیدنش می‌شود، رسیدن به مقام عبادت است. چنانچه خداوند متعال می‌فرماید:

«وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» (سوره ذاریات (۵۱)، ص ۵۶) و خلقت نکردم انسان‌ها و جنیان را، مگر آنکه مرا بندگی کنند.

با توجه به آیه کریمه، مهم‌ترین وظیفه انسان مسلمان، به جا آوردن حق اطاعت از خداوند و اهتمام به حلال و حرام‌های اعتقادی و فقهی است که رعایت این امر، کلید سعادت دنیا و آخرت است.

چنین فردی همواره راضی به قضاء و قدر الهی و سپاسگزار نعمت‌های بی شماری است که خداوند در حق او و نوع بشریت، ارزانی کرده و تنها در مقابل این همه نعمت، عذر تقصیر می‌جوید. چنانچه سعدی (علیه الرحمه) می‌فرماید:

بندۀ همان به که ز تقصیر خویش عذر به درگاه خدای آورد
ورنه، سزاوار خداوندیش کس نتواند که به جای آورد

دفاع از حدود و تکالیف الهی، انجام صحیح امر به معروف و نهی از منکر، صبور بودن، بزرگداشت شعائر الهی از جمله نماز، ولایت و دفاع از حریم اهل بیت (علیهم السلام)، تهذیب نفس و خوف و رجا، صداقت و ایثار، از مهم‌ترین ویژگی‌هایی است که فرد هدایت یافته در مسیر و سبک زندگی، به آنها عمل می‌کند.

۱-۱-۳- مؤلفه‌های اجتماعی سبک زندگی اسلامی

یکی از محورهای اساسی و مهمی که به عنوان ویتترین و نمایشگاه تجلی سبک زندگی اسلامی در جوامع، خودنمایی می‌کند نحوه‌ی رفتار مسلمان در حیطه روابط خانوادگی و اجتماعی است.

۱-۱-۳-۱- ایثار و چهره شاد و داشتن

فرد مسلمان در حیطه روابط خانوادگی، همواره صبور و پرگذشت است. در قبال دیگر افراد خانواده احساس مسئولیت کرده و با مهربانی و ایثار، پذیرای اشتباهات دیگر اعضاست. چنین فردی همواره لبخند به لب داشته و اندوهش در چهره نمایان نیست. چنانچه امیرالمؤمنین (علیه السلام) می‌فرماید:

«الْمُؤْمِنُ بُشْرَةٌ فِي وَجْهِهِ وَ حُزْنَةٌ فِي قَلْبِهِ» (نهج البلاغه، حکمت ۳۳۰) مؤمن کسی است که شادیش در چهره نمایان است و غم و اندهش در دل است.

متأسفانه امروزه و در عصر معاصر، برعکس این قضیه صادق است. انسان‌هایی که شادی‌ها و نعمت‌های الهی را کتمان کرده و غم و اندوهشان را بزرگ جلوه می‌دهند. چنین افرادی موجب از بین بردن عرض

خداوند خواهند شد و برکات و توفیقات مادی و معنوی را از خودشان دور می‌کنند.

۱-۱-۳-۲- رعایت حقوق و تکالیف متقابل

این مسأله هم در روابط خانوادگی و هم در روابط اجتماعی بسیار اهمیت دارد و شامل حقوق و تکالیف مادی و غیر مادی می‌شود.

ادای حق الناس و حقوق مردم، نفقه، مهریه، عدم دزدی، احتکار، سرقت، رشوه، ربا، پرداخت خمس و زکات و صدقات و انفاق از جمله مهم‌ترین حقوق عادی است. رعایت حریم و احترام به سالمندان، پدر و مادر، کودکان، همسایه‌ها، اعضای خانواده و... و همچنین رعایت حقوق زناشویی مثل تمکین، آراستگی، محبت کلامی و رفتاری از جمله مهم‌ترین حقوق معنوی است که به همراه انتخاب نام نیکو برای فرزندان، کسب رزق و روزی حلال و دوری از محرمات و خیانت و... همگی در صورت رعایت و اهتمام به آنها، موجب ایجاد زندگی سالم و قرار گرفتن در مسیر سبک زندگی اسلامی خواهد شد. (محدثی، ۱۳۹۳)

۱-۱-۳-۳- روحیه سخاوت و تواضع و خیرخواهی

باید دانست که ملاک انفاق و سخاوت دارایی نیست بلکه توانایی است و با انفاق، اموال انسان از بین نمی‌رود بلکه به دست می‌آید و انسان جز از طریق دل کردن از وابستگی‌های دنیوی به رضایت و خشنودی خداوند به دست نمی‌یابد. «أَنْ تَتَأَلَّوْا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ...». (سوره آل عمران (۳)، آیه ۹۲)

علاوه بر این روحیه، انسان باید به فضیلت اخلاقی تواضع مزین باشد و از هرگونه منت‌گذاری و غرور و تبختر بی‌جا به دور باشد. «لَا تَبْتَغُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَدَى» (سوره بقره (۲)، آیه ۲۶۴) و همواره دلسوز و خیرخواه دیگر خلق خداوند باشد.

۲- تأثیر شخصیت و سجایای اخلاقی احمد بن موسی^(ع) بر سبک زندگی اسلامی

یکی از ویژگی‌های انسان که به دلیل روحیه اجتماعی و ویژگی‌های خاص فطریش، بسیار در زندگی و سرنوشتش اثر دارد، روحیه الگوپذیری اوست. حال اگر این الگو شخصیتی نیکو خصال و برگزیده مانند حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) باشد، مسلماً تأثیر شگرفی در شخصیت افراد به تبع آن در ترویج سبک زندگی اسلامی افراد خواهد گذاشت. چنانچه قبلاً بیان شد، سبک زندگی در سه محور ارتباط با خداوند، ارتباط با خود و ارتباط با خلق مطرح می‌شود که در این محورها تأثیر شخصیتی حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) بیان خواهد شد.

۲-۱- تأثیر شخصیتی حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) در ترویج سبک زندگی اسلامی در حیطه فردی

۲-۱-۱- دانش محوری و خردورزی

حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) معروف به شاه‌چراغ، فرزند هفتمین پیشوای شیعیان، حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) و أم احمد هستند. آنچه از ایشان در کتب رجالی و حدیثی معتبر آمده است آن است که ایشان از مادری فرزانه و دانا، متولد شدند و خودشان نیز از این سجیه اخلاقی بهره‌ای فراوان داشتند. (کلینی، ۱۳۷۵، ص ۹۷)

مقام والای علمی و خردورزی آن حضرت به گونه‌ای است که محمد کشی در کتاب معروف الرجال در مورد ایشان می‌نویسند:

«احمد بن موسی (علیه السلام) از زمره محدثان عصر خویش است که احادیث بسیاری را از پدر و جدشان نقل کرده‌اند و ایشان با دست مبارک خویش، قرآن کریم را نوشته‌اند.» (کشی، ۱۴۰۴ق، ص ۲۹۴) و (امین، بی تا، صص ۲۸۶-۲۸۵)

علاوه بر اهتمام آن امامزاده جلیل‌القدر به احادیث و کتابت قرآن مجید، تعبیراتی مانند «کان علماً؟» که در برخی متون رجالی مانند اعیان شیعیه آمده است نشان دهنده آن است که ایشان شخصیتی با فضیلت و از محبوبترین پسران امام کاظم (علیه السلام) و از مورد وثوق‌ترین آنان بوده و در جایی دیگر آمده که ایشان هزار جلد قرآن کریم را کتابت کردند. (امین، بی تا، ص ۲۸۶)

از جمله دیگر ویژگی‌های شخصیتی ایشان که در شناخت وجه علمی ایشان مؤثر است، روحیه سخنوری و بلاغت آن حضرت است و سند این ادعا هم آن است که علامه مجلسی در کتاب شریف بحارالانوار با اشاره به سخنرانی ایشان در میان گروهی که گرد او آمده بودند، می‌نویسد:

«به بالای منبر رفت و خطبه‌ای در اوج بلاغت و فصاحت ایراد نمود.» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ص ۳۰۸)

مسلماً داشتن چنین ویژگی‌های بارز شخصیتی به ویژه در بحث الگوگیری، موجب ترویج این خصوصیات در سبک زندگی اسلامی خواهد شد.

۲-۱-۲- روحیه شجاعت

یکی از ویژگی‌های خاص و متمایز حضرت احمد بن موسی (علیه السلام)، روحیه دلاوری و شجاعت ایشان است. سند این مدعا آن است که آن جناب، در مبارزه با سربازانی که به فرمان مأمون، جهت مواجهه با ایشان و جمعیت همراه آمده بودند، رشادت و دلاوری بزرگی نشان داده، به گونه‌ای که سربازان

مزبور به منظور به زانو درآوردن وی و همراهان، متوسل به برخی حیلها شدند.

صاحب اعیان شیعیه، به نقل از ابو جعفر محمد بن هارون نیشابوری که از نسب شناسان برجسته زمان خود است نقل می کند «کان احمد بن موسی کریماً شجاعاً» (امین، بی تا، ص ۲۸۰)

۲-۱-۳- اهتمام به کار و کوشش

یکی دیگر از ویژگی های فردی حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) که باعث شده بود ایشان به صفت کریم بودن شناخته شوند، اهتمام آن حضرت به کار و تلاش و به دست آوردن مال حلال بوده است به گونه ای که ایشان همواره به فردی جلیل القدر و کریم شناخته می شدند. صاحب ثروت و منزلتی والا بودند و به شغل شریف کشاورزی همت داشتند، به گونه ای که حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) مزرعه خویش را به وی بخشیده بودند و ایشان با درآمد حاصل از آن کرامات بسیاری را به اطرافیان داشتند. (عرفان منش، ۱۳۸۶، ص ۲۳)

۲-۱-۴- اعتدال و اهتمام به امور شخصی و علمی و سیاسی

یکی دیگر از ویژگی های شخصیتی حضرت شاه چراغ (علیه السلام)، توجه ایشان به امور علمی، اخلاقی و سیاسی بوده است، چنانچه به شهادت کتب رجالی، ایشان هم محدث و هم کاتب قرآن و هم شخصیت تأثیرگذار سیاسی و هم محل رجوع مردم بوده اند. این امر چه در زمان حیات پدر بزرگوارشان و چه بعد از ایشان آنچنان مشهور است که باعث می شود عده ای جهت بیعت به ایشان مراجعه کنند. (عرفان منش، ۱۳۷۷، ص ۲۷)

مسلماً جلوه های اخلاقی و رفتاری در حوزه فردی آن حضرت، بیشتر از آن چیزی است که بیان شده است اما به فراخور محتوای این مقاله سعی می شود به مهم ترین این امور پرداخته شود.

۲-۲- تأثیر شخصیت حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) در ترویج زندگی اسلامی در حیطة عبادی (ارتباط با خداوند)

۲-۲-۱- اخلاق و عبادات

یکی از مهم ترین ویژگی هایی که برای حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) در بیشتر کتاب های حدیثی و تاریخی ذکر کرده اند، سیمای نورانی و ملکوتی آن حضرت است که نشان از اوج عبادت و اخلاص ایشان است. (کلانتری، ۱۳۹۰، ص ۲۶)

این چهره نورانی و ملکوتی و مقام والای حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) چنان بود که:

چون خبر وفات حضرت کاظم (علیه السلام) در مدینه نشر شد، مردم این شهر به در خانه ی «أم احمد» گرد آمده و همراه احمد (علیه السلام) راهی مسجد شدند و چون بر ایشان، آثار بندگی و عبادات فراوان،

هویدا بود و از او نشر احکام و بروز کرامات سراغ داشتند، گمان بردند که او جانشین پدر و امام پس از ایشان است. (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ص ۳۰۸)

از دیگر اسنادی که نشان از مقام زهد و بندگی آن حضرت است آن است که ایشان شبها را تا صبح به عبادت مشغول بود و چنان پرهیزکار بود که حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) همواره او را بر دیگران مقدم می‌داشت و احترام می‌کرد. (رستگار، ۱۳۸۷، ص ۲۱)

۲-۲-۲- اهتمام به شریعت و ولایت مداری

بارزترین جلوه‌ی زندگی حضرت احمد بن موسی (علیه السلام)، دفاع جانانه ایشان از ولایت و امامت حضرت امام رضا (علیه السلام) است. آن بزرگوار با وجود آنکه از لحاظ سنی بزرگتر از امام رضا (علیه السلام) بودند و مردم برای تبعیت به ایشان مراجعه کردند با نیروی ایمان قوی که داشتند، نه تنها از این بیعت گذشتند بلکه مردم را به بیعت با امام هشتم (علیه السلام) ترغیب و تشویق کردند و چنان در این امر مصر و با اراده بودند که حتی برای دفاع از حریم مولای خویش با ۷۰۰ نفر از برادران و محبان وارد ایران شدند و این فداکاری چنان عظیم است که برخی آن را به فداکاری و قیام امام حسین (علیه السلام) تعبیر کرده‌اند. (شاملی و سلاخی، ۱۳۴۱، ص ۴۱) (قمی، ۱۳۵۱، ص ۳۴۳)

به همین دلیل بوده است که ایشان در نزد پدر همواره مورد احترام و مقدم بودند و همین احترام و تقدیم امام کاظم (علیه السلام) موجب شده که برخی به امامت شاه‌چراغ (علیه السلام) معتقد شده و از وصیت نامه مکتوب حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) که اتفاقاً نزد خود ام احمد قرار داشت و حضرت علی بن موسی (علیه السلام) را به عنوان امام و جانشین حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) معرفی می‌کرد چشم‌پوشند. (عرفان منش، ۱۳۹۱، ص ۶۰)

اما موضع حضرت شاه‌چراغ (علیه السلام) همواره بر مقابله با چنین اندیشه‌هایی بود و همواره مراتب فضیلت و برتری امام رضا (علیه السلام) را بیان و مردم را به بیعت با ایشان فرامی‌خواندند و حتی انگیزه اصلی مهاجرت ایشان از مدینه به ایران را می‌توان کمک به امام رضا (علیه السلام) و دفاع از آن حضرت در برابر توطئه‌های مأمون دانست. (کلانتری، ۱۳۹۰، ص ۳۳)

۲-۲-۳ - تأثیر شخصیت حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) در ترویج سبک زندگی اسلامی در حیطه روابط اجتماعی

۲-۳-۱- سخاوت و بخشش

بسیاری از رجال شناسان و تذکره نویسان، جناب احمد بن موسی (علیه السلام) را به عنوان ذی کریم و اهل جود و سخاوت معرفی کردند به گونه‌ای که صاحبان کتاب‌های نقد الرجال و جامع الراوه درباره‌ی وی نوشته‌اند:

«احمد بن موسی، مردی کریم و بخشنده بود، او هزار بنده را در راه خدا آزاد کرد.» (شیخ مفید، ۱۳۷۲، ص ۲۴۴)

و یا در کتاب دیگری در مورد کرامت آن بزرگوار چنین آمده که:

«احمد بن موسی سه هزار بنده داشت و هزار بنده را آزاد کرد.» (امین، بی تا، ص ۱۹۲)

این سخاوت و بخشش اکنون بعد از سالها، با برکات و معجزاتی که در حرم آن بزرگوار هر روزه ثبت می‌شود قابل اثبات و مشاهده است. شفای بسیاری از کودکان، برآورده شدن حاجات مادی و معنوی مردم از جمله این معجزات و برکات است. (زارعی، ۱۳۷۷، ص ۹۰)

۲-۳-۲-۲- ایثار و از خودگذشتگی و رعایت حقوق دیگران

چنانچه قبلاً بیان شد بارزترین ویژگی حضرت احمد بن موسی (علیه السلام)، دفاع از مقام ولایت و پذیرفتن حق امامت امام رضا (علیه السلام) است. با وجود آنکه مردم مدینه بعد از شهادت امام کاظم (علیه السلام) به ایشان رجوع کردند و ایشان را جانشین پدر بزرگوارشان می‌دانستند، اما آن حضرت با ایثار و از خودگذشتگی و همچنین عدم تزییع حق برادر، مقابل توطئه‌های مأمون ایستاد و جانانه از مولا و برادر خویش که ستون دین اسلام بودند، حمایت کرد.

۲-۳-۲-۲- توجه به حقوق اقشار خاص (بردگان و فقرا)

یکی از ویژگی‌های خاص حضرت شاه‌چراغ (علیه السلام)، توجه به حقوق بردگان در راستای مقابله با تبعیض نژادی و از بین بردن سنت بردگی بوده است به گونه‌ای که آن بزرگوار در زمان حیاتشان ۱۰۰۰ برده را خریده و آزاد کردند. (شیخ مفید، ۱۳۷۲، ص ۲۴۴)

۳- تأثیر بقعه متبرک احمد بن موسی (علیه السلام) در سبک زندگی اسلامی

۳-۱- رفع شبهه توسل

وجود بقعه متبرکه احمد بن موسی (علیه السلام) و کرامات ویژه آن، تأثیر بسیار زیادی در تغییر تفکر و در نتیجه احیای اعتقادات اسلامی افراد خواهد داشت به گونه‌ای که در مقابل محدود افرادی که توسل به ائمه و اهل بیت (علیهم السلام) را امری خرافی و شرک آلود می‌دانند، کرامات و معجزات فراوانی که از حرم شاه‌چراغ ثبت می‌شود، سدی محکم در مقابل چنین طرز فکری است. (زارعی، ۱۳۷۷، ص ۹۸)

۳-۲- اجتماع شیعیان و ترویج معارف اسلامی

علاوه بر آن اگر در تاریخ بنای حرم شاه‌چراغ، نظری اجمالی انداخته شود، این نکته کاملاً روشن و

مبرهن است که این حرم، همواره محل تجمع افراد برای خواندن قرآن، گردهمایی شیعیان و مجلس وعظ عالمان بوده است به گونه‌ای که ناشی خاتون، مادر شاه ابواسحاق، همواره شب‌های دوشنبه به زیارت این بقعه می‌آمد و بساط جمع آوری فقها و سادات را فراهم می‌کرد. (شاملی و سلاخی، ۱۳۴۱، ص ۲۲)

۳-۳- پناهگاه عاطفی

وجود با برکت و بقعه متبرک حضرت احمد بن موسی (علیه السلام) و کرامات بسیار آن، موجب شده است که مزارشان پناهگاه روحی و تجلی گاه عواطف درک انسانی شود. مسلمین جهان و به ویژه شیعیان، این زیارتگاه را پنجره‌ای به سوی آسمان معنویت و معرفت بدانند و هرگاه از زندگی روزمره خسته شدند، آرامش روحی خود را با تقدیم سلام به آن حضرت دریابند. (عرفان منش، ۱۳۹۲، صص ۱۵-۱۲)

۳-۴- گسترش فرهنگ شیعی و ایجاد وحدت

نفوذ اسلام در سرزمین‌های فتح شده، بیشتر مدیون جاذبه‌های درونی آن بود و چیزی که مردم را مجذوب اسلام می‌کرد، فرهنگ نابی بود که توسط ائمه معصومین (علیهم السلام) و فرزندان‌شان ترویج داده می‌شد و علاقه مردم شیراز به اهل بیت (علیهم السلام) با وجود امامزاده جلیل القدری مثل حضرت شاه‌چراغ (علیه السلام) موجب گسترش اسلام و فرهنگ ناب شیعی و سبک زندگی اسلامی خواهد شد. (عرفان منش، ۱۳۹۲، ص ۱۵) آنچه در این مکان مقدس از ایمان و اخلاق و سخاوت از طبقات مختلف مردم دیده می‌شود و موجب ترویج سبک فرهنگ اسلامی و ایجاد همبستگی و وحدت میان اقوام مختلف ایرانی خواهد شد. (زارعی، ۱۳۷۷، ص ۱۰۰)

۳-۵- مبارزات سیاسی و اجتماعی

خود وجود با برکت احمد بن موسی (علیه السلام) و به تبع آن بقعه شریف آن حضرت، الگو و نمادی برای مقابله با جریان‌های ظالم و استعماری هستند و بارگاه مقدس احمد بن موسی (علیه السلام) در زمان ستمشاهی، مرکز تجمع انقلابیون و رزمندگان بوده است. (زارعی، ۱۳۷۷، ص ۹۶) به طور کلی تأثیری که بقعه متبرک حضرت شاه‌چراغ در ایران و به ویژه شهر شیراز دارد، علاوه بر ابعاد روحانی و معنوی که دارد، برکات مادی و اقتصادی فراوانی را نیز دارد.

جمع نذورات مردمی، و موقوفات آن حضرت اگر به گونه‌ای صحیح مدیریت شود، نه تنها در ساختن خود حرم و امکانات رفاهی زوار تأثیر بسزایی دارد بلکه با ایجاد کارخانه‌های مختلف، موجب رفع بیکاری و فقر و رفع بدبینی مردم به دیانت و امکان مذهبی خواهد شد.

۴- نتیجه گیری

سبک زندگی اسلامی، همان الگوهای رفتاری است که هر فرد می‌تواند در حیطه روابط شخصی خودش و یا دیگر انسانها و خدای خودش به کار گیرد که شامل خصوصیات‌ها و الگوهای رفتاری فردی و اجتماعی و عبادی است. وجود احمد بن موسی (علیه السلام)، در شهر شیراز می‌تواند هم در حیطه اخلاق فردی و هم در حیطه اخلاق عبادی و اجتماعی بسیار اثرگذار باشد. ترویج خصوصیات ناب اخلاقی مثل ایثار، سخاوت، ولایت محوری، عبادت، عدم تضییع حقوق دیگران، توجه به محرومین و ستم دیدگان از مهم‌ترین الگوهای رفتاری است که می‌توان در سیره احمدی پیدا کرد و از آنها در ترویج سبک زندگی اسلامی بهره برد. همچنین خود بقعه متبرکه نیز با ایجاد وحدت و همدلی، موجب قوت اعتقادات مردمی و پناهگاه مادی و عاطفی آنها گردد.

برای نهادینه شدن چنین سبک زندگی که از منش حضرت شاه‌چراغ و بقعه متبرکه ایشان سرچشمه می‌گیرد، راهکارهای پیشنهادی ذیل بیان می‌گردد:

۱. شناساندن هر چه بیشتر حضرت شاه‌چراغ به جوانان از طریق برگزاری مراسم میلاد و شهادت آن حضرت در مدارس.
۲. اطلاع رسانی به مردم و جوانان از طریق برگزاری نمایشگاه‌های مختلف و مسابقات عمومی و دانشگاهی.
۳. فضا سازی حرم و شهر شیراز با محور شناساندن شخصیت آن بزرگوار.
۴. ایجاد شرکت‌ها، کارگاه‌ها و کارخانه‌ها، بنگاه‌های خیریه، تهیه جهیزیه، مسکن، ازدواج و... با اسم آن بزرگوار و از محل موقوفات ایشان.
۵. برگزاری همایش‌های سالانه و منظم با محوریت شخصیت و راهکارهای نهادینه ساختن سبک زندگی احمدی و محمدی.
۶. ایجاد دانشگاه و یا رشته موسوی شناسی (با محوریت شناخت و معرفی امام زادگان موسوی در ایران و رفع شبهات).
۷. ایجاد تورهای زیارتی و تربیت لیدرهای آشنا به حرم و شخصیت شاه‌چراغ برای دانش آموزان استان فارس و دیگر استان‌ها و دیگر کشورها و....

منابع

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

۱. ابن شعبه، حسن بن علی، ۱۳۸۲، تحف العقول، صادق حسن زاده، قم؛ نشر آل علی.
۲. اسحاقی، محمد حسین، ۱۳۹۴، سبک زندگی فاطمی، چاپ اول، قم؛ نشر هاجر.
۳. امین، محسن، اعیان الشیعه، بی تا، ج ۱۰، دمشق، بی نا.
۴. پورامینی، محمد باقر، ۱۳۹۲، سبک زندگی: منشور زندگی در منظر امام رضا (علیه السلام)، مشهد؛ نشر انتشارات قدس رضوی.
۵. دهقان، اکبر، ۱۳۸۹، یکصد و چهارده نکته پیرامون اعتدال در زندگی، قم؛ نشر رنگ آسمان.
۶. رستگار، محمد حسین، ۱۳۸۷، بارگاه نور، چاپ سوم، شیراز؛ نشر آستان قدس احمدی.
۷. زارعی، آفتاب شیراز، زندگانی شاهچراغ (علیه السلام)، چاپ اول، قم؛ نشر ابرار.
۸. شاملی، محمد جعفر، ۱۳۴۱، محمدهادی سلاح، هدیه احمدی در شرح احوال و شخصیت شاهچراغ، شیراز؛ نشر جواد صیرفی زاده.
۹. شیخ مفید، ۱۳۷۲، الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، قم؛ نشر آل بیت.
۱۰. عرفان منش، جلیل، ۱۳۸۶، چلچراغ شیراز، چاپ اول، مشهد؛ نشر بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
۱۱. _____، ۱۳۷۷، زندگانی و قیام احمد بن موسی (علیه السلام)، چاپ اول، شیراز؛ نشر دانشنامه فارس.
۱۲. _____، ۱۳۹۲، شاهچراغ؛ از ایران چه می‌دانید، چاپ اول، تهران؛ نشر دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۱۳. فاضل قانع، حمید، ۱۳۹۲، سبک زندگی بر اساس آموزه‌های اسلامی، قم؛ نشر پژوهش‌های صدا و سیما.
۱۴. قمی، عباس، ۱۳۵۱، مشاهیر دانشمندان اسلامی، تهران؛ نشر اسلامیه.
۱۵. کشی، محمد بن عمر، ۱۴۰۴ق، اختیار معرفه الرجال؛ رجال کشی، محقق مهدی رجائی، قم؛ نشر آل بیت.
۱۶. کلانتری، علی اکبر، ۱۳۹۰، آفتاب شیراز، چاپ اول، شیراز؛ نشر دانشگاه شیراز.
۱۷. کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۳۷۵، اصول کافی، محمد باقر کهمره ای، قم؛ نشر اسوه.
۱۸. _____، ۱۳۶۴، روضه الکافی، تهران؛ نشر علمیه اسلامیه.
۱۹. مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳ق، بحارالانوار، چاپ دوم بیروت؛ نشر داراحیاء التراث العربیه.
۲۰. محدثی، جواد، ۱۳۹۳، اخلاق معاشرت، چاپ چهل و یکم، قم؛ نشر بوستان کتاب.
۲۱. مهدوی کنی، محمد سعید، ۱۳۸۰، سبک زندگی و گستره‌ی آن در علوم اجتماعی، فصلنامه علمی، ۹۹: ۱-۲۳۰.
۲۲. سخنرانی مقام معظم رهبری در جمع دانشجویان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳.